

**DIABET EPIDEMIYASI: GLOBAL MUAMMOLAR VA INNOVATION
DAVOLASH STRATEGIYASI**

Raxmatullayeva Zebiniso
Alfraganus Universiteti davolash ishi
3-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada qandli diabetning global epidemiyasi, uning sabablari, oqibatlari hamda jahon sog'liqni saqlash tizimiga ta'siri tahlil qilingan. Diabet bilan bog'liq nogironlik, o'lim ko'rsatkichlari va iqtisodiy yuk muhim muammo sifatida ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, innovatsion davolash strategiyalari – yangi avlod dori vositalari, insulin pompasi va sun'iy oshqozon osti bezi texnologiyalari, gen terapiyasi, telemeditsina hamda profilaktik yondashuvlar keng yoritilgan. Maqolada diabetni samarali boshqarish va oldini olish bo'yicha global hamkorlikning ahamiyati ham ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: Qandli diabet Global epidemiyalar Innovatsion davolash Insulin pompasi Gen terapiyasi Telemeditsina Profilaktika

XXI asrning eng xavfli surunkali kasalliklaridan biri bo'lgan qandli diabet bugungi kunda global epidemiyaga aylandi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha diabet bilan yashayotgan odamlar soni 500 milliondan oshgan va 2045-yilga kelib bu ko'rsatkich 700 milliondan ortishi prognoz qilinmoqda. Diabet nafaqat individual sog'liq muammosi, balki global iqtisodiy va ijtimoiy yuk sifatida qaralmoqda.

Diabet epidemiyasining global sabablari; Ovqatlanish odatlari o'zgarishi: yuqori kaloriyalı, yog'li va shirin mahsulotlar iste'moli ortishi. Jismoniy faollikning kamayishi: urbanizatsiya va texnologik rivojlanish natijasida kamharakat turmush tarzi. Genetik moyillik: oilaviy tarix va irsiy faktorlarning diabet rivojlanishidagi roli. Klimat va ekologik omillar: atrof-muhitning salbiy ta'siri, stressning ko'payishi. Sog'liq oqibatlari: yurak-qon tomir kasalliklari, buyrak yetishmovchiligi, ko'rlik, amputatsiyalar. Iqtisodiy oqibatlar: global sog'liqni saqlash tizimi uchun yillik xarajatlar trillionlab AQSh dollariga teng. Ijtimoiy ta'sirlar: nogironlik, mehnat qobiliyatining yo'qolishi va aholining hayot sifatining pasayishi. Yangi avlod dori vositalari: SGLT2-ingibitorlari, GLP-1 agonistlari kabi preparatlar nafaqat glyukozani nazorat qiladi, balki yurak va buyraklarni ham himoya qiladi. Insulin pompasi va sun'iy oshqozon osti bezi: glyukozani doimiy nazorat qilish va avtomatik insulin yuborish texnologiyasi. Gen terapiyasi va ildiz hujayra tadqiqotlari: insulin ishlab chiqarishni qayta tiklash imkoniyatlari. Telemeditsina va mobil ilovalar: diabetni masofadan monitoring qilish, bemor va shifokor o'rtasidagi real vaqt aloqasi. Personalizatsiyalashgan tibbiyot: genetik va metabolik ko'rsatkichlarga asoslangan individual davolash yondashuvlari.

Profilaktik choralar: sog'lom ovqatlanish, muntazam jismoniy faollik, zararli odatlardan voz kechish. Global dasturlar: JSST va IDF (International Diabetes Federation) tomonidan

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

amalga oshirilayotgan xalqaro dasturlar. Davlat siyosati: diabet skriningi, erta tashxislash tizimini rivojlantirish, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash.

Xulosa

Qandli diabet global sog'liqni saqlash tizimi oldida turgan eng jiddiy muammolardan biridir. Epidemiyaning tez sur'atlarda kengayishi sog'liq, iqtisodiyot va jamiyat uchun og'ir oqibatlarga olib kelmoqda. Innovatsion davolash strategiyalarini keng tatbiq etish, profilaktik chora-tadbirlarni kuchaytirish va xalqaro hamkorlik diabet epidemiyasini jilovlashning asosiy yo'llaridan hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. World Health Organization. Global report on diabetes. Geneva: WHO; 2021.
2. International Diabetes Federation (IDF). IDF Diabetes Atlas, 10th Edition. Brussels: IDF; 2021.
3. Davies M.J., D'Alessio D.A., Fradkin J. et al. Management of hyperglycemia in type 2 diabetes, 2018. Diabetes Care, 2018; 41(12): 2669–2701.